

8. Соціальна, здоров'язбережувальна освітня галузь

8.1. Нові підходи та особливості оцінювання результатів навчання учнів соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі

Ліана ОГНЬОВА,
методистка Центру практичної психології,
соціальної роботи та здорового способу життя

Згідно з п. 3 наказу Міністерства освіти і науки України № 1093 від 02.08.2024 р. «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання» (https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/92715/) визнати таким, що втратив чинність, наказ Міністерства освіти і науки України від 01 квітня 2022 року № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти».

Основні положення цього наказу

Під час реалізації оцінювання результатів навчання здобувачів освіти рекомендовано:

- Визначати форми поточного і підсумкового оцінювання під час планування освітнього процесу на семестр;
- Формулювати об'єктивні та зрозумілі для учнів цілі (основою для формулювання таких навчальних цілей є обов'язкові/очікувані результати навчання, що визначені ДСБСО / відповідними МНП);
- Ознайомлювати учнів із критеріями та засобами оцінювання, за якими буде встановлюватися рівень досягнення ними результатів навчання на кінець навчального семестру та року, та ознайомлення із засобами оцінювання, якими буде встановлено результати навчання;
- Надавати учням зворотний зв'язок щодо їхніх результатів навчання за певний період, який має бути зрозумілим, чітким, доброзичливим і своєчасним.

Згідно з рекомендаціями щодо здійснення оцінювання можна виділити деякі **головні аспекти**:

1. Оцінювання здійснюється із застосуванням завдань різних когнітивних рівнів:

- На відтворення знань.
- На розуміння.
- На застосування в стандартних і змінених навчальних ситуаціях.
- Уміння висловлювати власні судження, ставлення тощо.

2. Оцінювання результатів навчання здійснюється за допомогою різних методів, вибір яких зумовлюється особливостями змісту інтегрованого курсу або навчального предмета, його обсягом, рівнем узагальнення, віковими особливостями учнів тощо. Це може бути:

- усне опитування,
- спостереження,

- аналіз портфоліо,
- практичні завдання,
- завдання з використанням ІТ,
- самооцінювання, взаємооцінювання тощо.

3. Частотність і процедури проведення оцінювання, а також види діяльності, результати яких підлягають оцінюванню, визначають педагогічні працівники з урахуванням дидактичної мети, особливостей змісту навчального предмета/інтегрованого курсу та з урахуванням етапу опанування програмового матеріалу та етапу досягнення очікуваного результату навчання. Оцінювання результатів навчання учнів потребує гнучкості.

4. До оцінювання наскрізних умінь може долучатися шкільний психолог.

5. Під час навчання в дистанційному та змішаному режимах оцінювання результатів навчання може здійснюватись очно або дистанційно з використанням можливостей інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема відеоконференц-зв'язку.

6. Під час оцінювання результатів навчання важливо враховувати дотримання здобувачами освіти принципів академічної доброчесності. У разі порушення цього принципу вчитель може ухвалити рішення не оцінювати результат і запропонувати учню/учениці повторне проходження оцінювання.

7. Оцінка є конфіденційною інформацією, доступною лише для учнівства та його батьків (або осіб, які їх замінюють). Інформування батьків про результати навчання може відбуватися під час індивідуальних зустрічей, шляхом записів оцінювальних суджень у носіях зворотного зв'язку з батьками (*це можуть бути паперові або електронні щоденники учнів*), а також за рахунок фіксації результатів навчання у свідоцтві досягнень.

Результати оцінювання виражаються в балах (від 1 до 12) та/або в оціночних судженнях. Критерії оцінювання дають змогу здійснювати оцінювання результатів навчання у 12-бальній шкалі оцінювання.

(https://osvita.ua/doc/files/news/927/92715/Kriteriyi_socialna_zdorov_ya.pdf)

Оцінювання здійснюється за визначеними критеріями, які дозволяють встановити відповідність між вимогами до обов'язкових результатів навчання, визначеними ДСБСО, і фактичними результатами навчання, яких досягли учні. Опис кожного бала шкали оцінювання подано з урахуванням структури компетентності (знання, уміння, цінності, ставлення) і наскрізних у всіх компетентностях умінь.

За вибором закладу освіти оцінювання може здійснюватися за власною шкалою оцінювання результатів навчання учнів. У разі запровадження закладом освіти власної шкали оцінювання результатів навчання учнів ним мають бути **визначені правила переведення** до 12-бальної шкали оцінювання.

У базовій загальній середній освіті передбачено такі види оцінювання:

- **поточне та формувальне** оцінювання з метою відстеження особистісного розвитку учнів, їхнього навчального поступу, процесу здобуття навчального досвіду як основи компетентності для розроблення індивідуальної освітньої траєкторії учнів;

- **підсумкове оцінювання**, під час якого результати навчання здобувачів освіти співвідносяться з обов'язковими результатами, визначеними ДСБСО.

Слід зазначити, що використання двох термінів «поточне» і «формувальне» з визначеною тією самою метою для них робить таку подвійну термінологію надлишковою. Говорячи про види оцінювання в НУШ, достатньо використовувати лише терміни **«формувальне»** та **«підсумкове»** оцінювання.

Коли ми говоримо про формувальне оцінювання, мова йде якраз про те, що воно допомагає покращити як якість викладання (допомога вчителю для того, щоб покращити процес навчання), а також є інструментом, який допомагає дитині в індивідуальному просуванні на шляху опанування знань, умінь і формування ставлень для зростання рівня індивідуального розвитку.

Яка різниця між формувальним і підсумковим оцінюванням?

У *формуальному оцінюванні* вчитель втрачає свою «монополію» на оцінювання. Безумовно, педагоги здійснюють формувальне оцінювання, але взаємооцінювання та самооцінювання робить учнів також суб'єктами оцінювання. Це означає, що у формуальному оцінюванні інструменти оцінювання мають розроблятися учнями у співпраці з педагогом і застосовуватися щодо робіт одне одного або власної роботи. У першу чергу, це стосується критеріїв оцінювання, за якими учні перевіряють усні або письмові роботи. Але в процесі навчання можуть бути й такі навчальні ситуації, коли учні в співпраці з педагогом добирають завдання одне для одного з певного виду роботи, які потім підлягають оцінюванню самими ж дітьми за певними критеріями.

Орієнтовний перелік інструментів формуального оцінювання:

<https://lvivschool99.com.ua/wp-content/uploads/2021/10/perelik-instrumentiv-formuvalnoho-otsiniuvannia.pdf>

У *підсумковому оцінюванні* суб'єктом оцінювання виступає вчитель. Саме педагог розробляє (або запозичує в готовому вигляді в інших авторів із дотриманням вимог академічної доброчесності) та використовує інструменти оцінювання (види робіт, критерії, шкали).

Відомі різні види інструментів оцінювання впливу навчання на знання, уміння, ставлення та поведінку учнів.

1. Закриті запитання — тести, розроблені вчителем, або стандартизовані переліки запитань на кшталт:

- «так / ні / не знаю»;
- «згоден / частково / не згоден»;
- доповнення пропозицій;
- установлення відповідностей;
- вибір правильних або неправильних відповідей тощо.

Закриті запитання ефективні в оцінюванні рівня знань, оскільки вчителю легко сформулювати кількісні показники, за якими можна порівнювати навчальні результати учнів. Однак цей вид запитань не дозволяє оцінити вміння застосовувати знання.

Цей метод також застосовують для оцінки вмінь, ставлень і намірів. Але якщо у процесі тестування не забезпечується анонімність, треба бути дуже обережним в інтерпретації отриманих результатів, особливо щодо ставлень і намірів. Річ у тому, що учні намагаються відповідати так, як від них очікують, а не так, як вони думають і роблять насправді. Тому *рекомендується анонімне тестування з подальшим опрацюванням результатів в узагальненому вигляді для цілого класу.*

2. Відкриті запитання дають змогу з'ясувати вміння учня не тільки згадувати, а й застосовувати знання та обґрунтовувати свою відповідь. Крім того, відкриті запитання застосовують для з'ясування вмінь і ставлень учнів до певної проблеми, об'єкта чи явища.

3. Шкали — найкорисніший інструмент для оцінки ставлень. Для цього учням пропонується вказати ступінь своєї згоди або незгоди з конкретним твердженням. Наприклад, учням пропонується твердження: «Вживати пиво в підлітковому віці небезпечно для здоров'я». Своє ставлення пропонується висловити, вибравши один із варіантів відповідей: «абсолютно не згоден», «не згоден», «не впевнений», «згоден», «цілком згоден». Шкали застосовують також для оцінки учнями своїх поведінкових умінь і навичок, ураховуючи при цьому рівень їхньої впевненості у здатності діяти в обраний спосіб.

4. Поведінкові наміри — учневі пропонується оцінити ймовірність того, як він буде поводитися відповідно до того, що сказано в запитанні. Наприклад, для визначення свого ставлення до твердження «Я не хочу мати статевих стосунків на цьому етапі свого життя» учень має вибрати один із варіантів відповіді: «повністю погоджуюся», «частково погоджуюся», «частково не погоджуюся», «повністю не погоджуюся». В інших варіаціях цього методу наводиться конкретна життєва ситуація та перелік можливих варіантів поведінки. Учневі пропонується вибрати той варіант поведінки, який найбільш прийнятний для нього. Численні дослідження свідчать, що існує тісний взаємозв'язок між намірами і реальною поведінкою. Тому цей метод є найкращим для оцінки впливу навчання на реальну поведінку за умови, якщо тестування проводять в анонімній формі.

5. Інтерв'ю — відповіді на запитання у структурованій або неструктурованій формі. Застосовуються для оцінки знань, умінь і ставлень. Відрізняються від тестів тим, що вчитель під час інтерв'ю отримує інформацію і невербальними каналами. Недоліком є те, що інтерв'ю вимагає набагато більше часу.

6. Рольові ігри та моделювання — корисний інструмент як для відпрацювання поведінкових умінь, так і для їх оцінки.

7. Спостереження дає надійну інформацію про знання, ставлення, поведінкові вміння та реальну поведінку, але вимагає більше часу.

8. Дебати дають змогу оцінити ставлення до певної проблеми, а також вміння дискутувати з повагою до опонента, навички самоконтролю, толерантність, логічне та творче мислення.

9. Презентації, проєкти демонструють знання змісту і здатність логічно мислити, аналізувати, доводити, мотивувати. Проєкти можуть бути

теоретичними (науково-пошукові роботи, дослідження) або практичними (випуск наочної агітації, розробка фото- і відеопрезентацій, рольові ігри, сценічні вистави, виступи агітбригад).

10. Творчі методи, або стимулювальні активності – спосіб оцінити знання, ставлення, уміння, навички учнів, використовуючи їх творчий потенціал. Це можуть бути:

- портфоліо – збірник творчих робіт учня за певний період. Наприклад, у портфоліо можна включити аналіз статті, відповіді на листи, есе на задані вчителем теми;
- плакати у вигляді символів або піктограм, які, наприклад, свідчать про знання прав дитини;
- тематичний колаж або альбом, виготовлений з ілюстрованих журналів;
- картки з тестами або ситуаціями для інтерактивних ігор;
- пам'ятка з вивченої теми;
- вірш, пісня, сценарій гри або вистави, які стосуються теми заняття.

Релевантність інструментів оцінювання

Наведена нижче таблиця 7 ілюструє найчастіше використовувані інструменти оцінювання та їх релевантність для оцінки знань, умінь, ставлень і поведінки. Знак «**W**» означає, що інструмент є найбільш корисним для оцінки відповідної складової поведінкової компетентності, а знак «*****» – що він просто корисний.

Таблиця 7

Інструменти оцінювання та їх релевантність для оцінки знань, умінь, ставлень і поведінки

Вид інструменту оцінки	Важливість для оцінки			
	Знання	Уміння	Ставлення	Поведінка
Закриті запитання	W	*	*	W
Відкриті запитання	W	*	*	
Шкали		*	W	
Поведінкові наміри				W
Інтерв'ю	W	*	W	
Рольові ігри і моделювання	*	W	*	
Спостереження	*	W	*	W
Дебати	*	W	*	W
Презентації, проекти	*	W	*	W
Творчі методи, або такі, що стимулюють активність	*	W	W	

Підсумкові роботи як діагностичні мають давати якнайбільше інформації учасникам і учасницям освітнього процесу щодо того, чого вже досягнуто, а над чим ще варто працювати.

Учитель розробляє (або запозичує в готовому вигляді в інших авторів із дотриманням вимог академічної доброчесності) та використовує інструменти оцінювання (види робіт, критерії, шкали) для встановлення результатів навчання.

Підсумкову (річну) оцінку фіксують у класному журналі та свідоцтвах досягнень учнів.

Тож яким саме інструментарієм користуватися при оцінюванні – вирішувати вам, шановні освітяни.